

ХӨЙ УРУГЛАРЫГ ИЕЛЕРНИ «ИЕНИЦ АЛДАРЫ» ОРДЕННЕР-БИЛЕ БОЛГАШ «ИЕНИЦ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДАР-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-ниң Дээди Сөвөдийн
Президиумунуң Чарлыы

ССРЭ-ниң Дээди Сөвөдийн
Президиумунуң өмүзүндө
шайлаары болза:

БАРЫН-ХЕМЧИК РАЙОНДАН

Сес уругну божаан болгаш
кижиктенгелерни «Иениц
алдары» орденин II чегези-
биле

Бычыкаа Арапсаевна Ку-
лар—Ангаты суурда өг-бү-
лө ээзи.

Чед уругну божаан болгаш
кижиктенгелерни «Иениц
алдары» орденин III чегези-
биле

Чур Сарыг-ооловна Күс-
гет—Барык суурда уру-
лар илалын ийлаш.

Тамара Чимит-Доржуева
Монгуш—Барык суурда
өг-бүлө ээзи.

Александр Достаевна
Саа—«Хемчик» совхозтун
ажылчыны.

Күжүкт Сономовна Сер-
е—«Барык» совхозтун ажил-
чыны.

Беш уругну божаан болгаш
кижиктенгелерни «Иениц
алдары» медалы II чегези-
биле

Светлана Ооржакеевна Бур-
бу—«Барык» совхозта өг-
бүлө ээзи.

Сырга Кивиевна Донгаз
—Эри-Барык ортукмаш шко-
лазын ажилчыны.

Зинаида Алды-ооловна
Монгуш—Шекер ортукмаш
школазын ажилчыны.

Нордугаа Хоопеевна Монгуш
—«Дон-Терек» совхозтун
ажылчыны.

Четеммаа Лопсановна Саа
—урус депутаттарын Эри-
Барык кезде Сөвөдийн
күсүмунуң техникалыгы.

Дудук Олоковна Сарыг-
дар—«Хемчик» совхозтун
ажылчыны.

Монгуш Дылаевна Хан-
дарма—«Тыва кезде тууду»
трестин № 741 КМ-иң ше-
вердечкы.

ЧӨН-ХЕМЧИК РАЙОНДАН
Чед уругну божаан болгаш
кижиктенгелерни «Иениц
алдары» орденин III чегези-
биле

Минчимаа Комбуева Мон-
гуш—Чыраа-Багы ортукмаш
школазын ажилчыны.

Ады уругну божаан болгаш
кижиктенгелерни «Иениц
алдары» медалы II чегези-
биле

Дарья Алыкуйеовна Саа
—Мугур-Акс суурда өг-бү-
лө ээзи.

Комбуева Хертековна Чы-
дым—Мугур-Акс ортукмаш
школазын ажилчыны.

БИИ-ХЕМ РАЙОНДАН
Ады уругну божаан болгаш
кижиктенгелерни «Иениц
алдары» медалы II чегези-
биле

Татьяна Хертековна Опаи
—чуртталга-коммунал ажил-
гай бугурулге эргеленин
ажылчыны.

Беш уругну божаан болгаш
кижиктенгелерни «Иениц
алдары» медалы II чегези-
биле

Четеммаа Дамбаевна Хо-
вадым—«Хадым» совхозтун
ажылчыны.

СУТ-ХӨЛ РАЙОНДАН
Сес уругну божаан болгаш
кижиктенгелерни «Иениц
алдары» орденин II чегези-
биле

Кара-кыс Эртнеевна Са-
рыглар—Бора-Тайга суурда
өг-бүлө ээзи.

Чед уругну божаан болгаш
кижиктенгелерни «Иениц
алдары» орденин III чегези-
биле

Антонина Комбуева Мон-
гуш—Чыраа-Багы сес чыл
школазын ажилчыны.

Оюмаа Чодаловна Монгуш
—«Шахтер» Култура бажы-
нын техникалыгы.

Часкалуу Чимитовна Опа-
лар—Чадаанада хабз за-
водун ажилчыны.

Намчалмаа Арандоловна
Моржук—Чыраа-Багы суурда
медикунтун санитаркасы.

Четек Сидеявна Саа—
Четек Сидеявна Саа—

Чадаанада өг-бүлө ээзи.
Биче-кыс Чамарыновна
Чулау—Теве-Хай суурда
медикунтун фельдшер-аку-
шери.

КЫЗЫЛ РАЙОНДАН
Сес уругну божаан болгаш
кижиктенгелерни «Иениц
алдары» орденин II чегези-
биле

Ханды Монгушевна Монгуш
—Кур-Чер суурда өг-бүлө
ээзи.

Доржан Байкараевна Тас-
оол—«АХ Уагх» суурда
хууш ажилчыны.

Чед уругну божаан болгаш
кижиктенгелерни «Иениц
алдары» орденин III чегези-
биле

Биче-кыс Байкараевна Оюм
—Кур-Чер суурда өг-бүлө
ээзи.

Ады уругну божаан болгаш
кижиктенгелерни «Иениц
алдары» медалы II чегези-
биле

Четек Бокпан-ооловна Оор-
жак—«Шамакы» совхоз-
тун ажилчыны.

Беш уругну божаан болгаш
кижиктенгелерни «Иениц
алдары» медалы II чегези-
биле

Екатерина Байкараевна
Базыр—Териг-Хай суурда
урттар илалын ийлаш.

Часмаа Иванова Балган
—«Тере-Хөл» совхозтун
ажылчыны.

Зинаида Додоевна Данаа
—«Тиндэг» совхозтун
ажылчыны.

Лариса Адар-ооловна Кун-
чумей—«Кара-Хаак» сов-
хозтун ажилчыны.

МӨНГҮН-ТАЙГА РАЙОНДАН
Тос уругну божаан болгаш
кижиктенгелерни «Иениц
алдары» орденин II чегези-
биле

Четеммаа Кадаровна Ком-
буи-оол—ССРЭ-иң 60 чы-
лы аттыг совхозтун ажил-
чыны.

Чед уругну божаан болгаш
кижиктенгелерни «Иениц
алдары» орденин III чегези-
биле

Татьяна Хертековна Опаи
—чуртталга-коммунал ажил-
гай бугурулге эргеленин
ажылчыны.

Беш уругну божаан болгаш
кижиктенгелерни «Иениц
алдары» медалы II чегези-
биле

Дарья Алыкуйеовна Саа
—Мугур-Акс суурда өг-бү-
лө ээзи.

Комбуева Хертековна Чы-
дым—Мугур-Акс ортукмаш
школазын ажилчыны.

БИИ-ХЕМ РАЙОНДАН
Ады уругну божаан болгаш
кижиктенгелерни «Иениц
алдары» медалы II чегези-
биле

Татьяна Хертековна Опаи
—чуртталга-коммунал ажил-
гай бугурулге эргеленин
ажылчыны.

Беш уругну божаан болгаш
кижиктенгелерни «Иениц
алдары» медалы II чегези-
биле

Четеммаа Дамбаевна Хо-
вадым—«Хадым» совхозтун
ажылчыны.

СУТ-ХӨЛ РАЙОНДАН
Сес уругну божаан болгаш
кижиктенгелерни «Иениц
алдары» орденин II чегези-
биле

Кара-кыс Эртнеевна Са-
рыглар—Бора-Тайга суурда
өг-бүлө ээзи.

Чед уругну божаан болгаш
кижиктенгелерни «Иениц
алдары» орденин III чегези-
биле

Антонина Комбуева Мон-
гуш—Чыраа-Багы сес чыл
школазын ажилчыны.

Оюмаа Чодаловна Монгуш
—«Шахтер» Култура бажы-
нын техникалыгы.

Часкалуу Чимитовна Опа-
лар—Чадаанада хабз за-
водун ажилчыны.

Намчалмаа Арандоловна
Моржук—Чыраа-Багы суурда
медикунтун санитаркасы.

Четек Сидеявна Саа—
Четек Сидеявна Саа—

Долгат Салбагаровна Мон-
гуш—«Алдан-Маадыр» со-
вхозтун ажилчыны.

Уркуямаа Чимит-Доржуе-
вна Монгуш—«Алдан-Маа-
дыр» совхозтун ажилчыны.

Ады уругну божаан болгаш
кижиктенгелерни «Иениц
алдары» медалы II чегези-
биле

Бадмаа Байыр-ооловна
Монгуш—«Октябрь» 30 чы-
лы совхозтун ажилчыны.

Кертик Тас-ооловна Мон-
гуш—Бора-Тайга суурда
урттар илалын ийлаш.

Фанна Хунаевна Олар—
шугуш бажыны биле чорук-
тур ат-алдарыг удурутту-
ну—Ю. В. Андроповтун ССРЭ-
ниң Дээди Сөвөдийн Прези-
диумунуң Дарганын соңга-
ны тайбын болгаш улус-
тарын айыл чок чорукуну
хэрэ дээш демиселге күчүлүт
чаа илгич бээр деп, депшил-
гелгил парлагга база демдегел
турар.

Беш уругну божаан болгаш
кижиктенгелерни «Иениц
алдары» медалы II чегези-
биле

Шойдан Куларовна Бопуу-
на—«Сут-Хөл» совхозтун
ажылчыны.

Четек Борисовна Данаа
—Кара-Чыраа суурда уру-
тар илалын ийлаш.

Алфедина Бопуу-ооловна
Монгуш—«Сут-Хөл» сов-
хозтун ажилчыны.

Светлана Седеновна Мон-
гуш—«Алдан-Маадыр» со-
вхозтун ажилчыны.

Хензиг Соскур-ооловна Хо-
вадым—«Алдан-Маадыр»
совхозтун ажилчыны.

ТЕС-ХЕМ РАЙОНДАН
Тос уругну божаан болгаш
кижиктенгелерни «Иениц
алдары» орденин II чегези-
биле

Саяна Бадрыгеевна Дар-
баа—Берт-Даг ортукмаш
школазын ажилчыны.

Сес уругну божаан болгаш
кижиктенгелерни «Иениц
алдары» орденин III чегези-
биле

Кок Анчеевна Былакай—
«Кызыгаар» совхозтун ажил-
чыны.

Ады уругну божаан болгаш
кижиктенгелерни «Иениц
алдары» медалы II чегези-
биле

Наталья Чоодуевна Сар-
тым—«Тес-Хем» совхозтун
ажылчыны.

Нина Бораевна Шунгаа—
«Тес-Хем» совхозтун ажил-
чыны.

Беш уругну божаан болгаш
кижиктенгелерни «Иениц
алдары» медалы II чегези-
биле

Наталья Лудуевна Дөңчүв
—«Кызыгаар» совхозтун
ажылчыны.

Елизавета Майдыровна
Монгуш—Берт-Даг суурда
өг-бүлө ээзи.

Анна Ногаан-ооловна Чоо-
ду—Самагалдай суурда өг-
бүлө ээзи.

Татьяна Анаевна Чооду—
«Кызыгаар» совхозтун ажил-
чыны.

Розалия Хулер-ооловна
Шойдан—«Кызыгаар» со-
вхозтун ажилчыны.

УЛУТ-ХЕМ РАЙОНДАН
Тос уругну божаан болгаш
кижиктенгелерни «Иениц
алдары» орденин II чегези-
биле

Анай Монгушевна Албан
—Булу-Терек суурда өг-
бүлө ээзи.

Кара-кыс Былан-ооловна
Долгат—Жанов аттыг
совхозтун ажилчыны.

(Уланчылыг).

СЭКП ТК-ның июнь Плену-
мунуң, ССРЭ-ниң Дээди Со-
вөдийн сессиязының түнө-
дери делегейниң хой-нигизи-
ниң кичээгенин төдөндө
хөөр артышаан туруп тур-
ар. Тайбын дээш кичи тө-
рөгөтөгө тогулуг ужуру-
лагуу тулушкуну Совет
Энелин чорудуп турар деп,
делегейниң депшилгил пар-
лагга база демдегел турар.

Делегейниң депшилгил пар-
лагга база демдегел турар.
Делегей бийлик эл-
жигерине улашпай СЭКП-
ниң болгаш Совет түзүлүш-
түзүмү бажыны биле чорук-
тур ат-алдарыг удурутту-
ну—Ю. В. Андроповтун ССРЭ-
ниң Дээди Сөвөдийн Прези-
диумунуң Дарганын соңга-
ны тайбын болгаш улус-
тарын айыл чок чорукуну
хэрэ дээш демиселге күчүлүт
чаа илгич бээр деп, депшил-
гелгил парлагга база демдегел
турар.

Беш уругну божаан болгаш
кижиктенгелерни «Иениц
алдары» медалы II чегези-
биле

Шойдан Куларовна Бопуу-
на—«Сут-Хөл» совхозтун
ажылчыны.

Четек Борисовна Данаа
—Кара-Чыраа суурда уру-
тар илалын ийлаш.

Алфедина Бопуу-ооловна
Монгуш—«Сут-Хөл» сов-
хозтун ажилчыны.

Светлана Седеновна Мон-
гуш—«Алдан-Маадыр» со-
вхозтун ажилчыны.

Хензиг Соскур-ооловна Хо-
вадым—«Алдан-Маадыр»
совхозтун ажилчыны.

ТЕС-ХЕМ РАЙОНДАН
Тос уругну божаан болгаш
кижиктенгелерни «Иениц
алдары» орденин II чегези-
биле

Саяна Бадрыгеевна Дар-
баа—Берт-Даг ортукмаш
школазын ажилчыны.

Сес уругну божаан болгаш
кижиктенгелерни «Иениц
алдары» орденин III чегези-
биле

Кок Анчеевна Былакай—
«Кызыгаар» совхозтун ажил-
чыны.

Ады уругну божаан болгаш
кижиктенгелерни «Иениц
алдары» медалы II чегези-
биле

Наталья Чоодуевна Сар-
тым—«Тес-Хем» совхозтун
ажылчыны.

Нина Бораевна Шунгаа—
«Тес-Хем» совхозтун ажил-
чыны.

Беш уругну божаан болгаш
кижиктенгелерни «Иениц
алдары» медалы II чегези-
биле

Наталья Лудуевна Дөңчүв
—«Кызыгаар» совхозтун
ажылчыны.

Елизавета Майдыровна
Монгуш—Берт-Даг суурда
өг-бүлө ээзи.

Анна Ногаан-ооловна Чоо-
ду—Самагалдай суурда өг-
бүлө ээзи.

Татьяна Анаевна Чооду—
«Кызыгаар» совхозтун ажил-
чыны.

Розалия Хулер-ооловна
Шойдан—«Кызыгаар» со-
вхозтун ажилчыны.

УЛУТ-ХЕМ РАЙОНДАН
Тос уругну божаан болгаш
кижиктенгелерни «Иениц
алдары» орденин II чегези-
биле

Анай Монгушевна Албан
—Булу-Терек суурда өг-
бүлө ээзи.

Кара-кыс Былан-ооловна
Долгат—Жанов аттыг
совхозтун ажилчыны.

(Уланчылыг).

ССРЭ—ТАЙБЫЦНЫН ТУК ТУДУКЧУЗУ

гумчалыг болгаш харымсал-
гаш турушту АКШ-тың, Ве-
ликобританияның, Франция-
ның болгаш КНР-иң дээш хо-
лужулаа органын болгаш
чактагы ээлээр дээрнине
делегейниң хой-нигизи иле-
геп турар.

Совет удурутту СЭКП-иң
XXIV—XXVI съездилериниң
ажылдаштыг тайбынны
камгалаарыч улашкан шугу-
ш бажыны биле боттандыр-
ышкан, делегей херектерине
харымсалгаш, сарымдаг
турушту барымдаалар турар
деп, Герман Демократтыг
Республиканың «Нойес дой-
ча» солуну бижээн. Эш
Ю. В. Андроповтун ССРЭ-ниң
Дээди Сөвөдийн Президи-
умунуң Дарганын соңга-
ны тайбын болгаш улус-
тарын айыл чок чорукуну
хэрэ дээш демиселге күчүлүт
чаа илгич бээр деп, депшил-
гелгил парлагга база демдегел
турар.

Делегейниң депшилгил пар-
лагга база демдегел турар.
Делегей бийлик эл-
жигерине улашпай СЭКП-
ниң болгаш Совет түзүлүш-
түзүмү бажыны биле чорук-
тур ат-алдарыг удурутту-
ну—Ю. В. Андроповтун ССРЭ-
ниң Дээди Сөвөдийн Прези-
диумунуң Дарганын соңга-
ны тайбын болгаш улус-
тарын айыл чок чорукуну
хэрэ дээш демиселге күчүлүт
чаа илгич бээр деп, депшил-
гелгил парлагга база демдегел
турар.

Беш уругну божаан болгаш
кижиктенгелерни «Иениц
алдары» медалы II чегези-
биле

Шойдан Куларовна Бопуу-
на—«Сут-Хөл» совхозтун
ажылчыны.

Четек Борисовна Данаа
—Кара-Чыраа суурда уру-
тар илалын ийлаш.

Алфедина Бопуу-ооловна
Монгуш—«Сут-Хөл» сов-
хозтун ажилчыны.

Светлана Седеновна Мон-
гуш—«Алдан-Маадыр» со-
вхозтун ажилчыны.

Хензиг Соскур-ооловна Хо-
вадым—«Алдан-Маадыр»
совхозтун ажилчыны.

ТЕС-ХЕМ РАЙОНДАН
Тос уругну божаан болгаш
кижиктенгелерни «Иениц
алдары» орденин II чегези-
биле

Саяна Бадрыгеевна Дар-
баа—Берт-Даг ортукмаш
школазын ажилчыны.

Сес уругну божаан болгаш
кижиктенгелерни «Иениц
алдары» орденин III чегези-
биле

Кок Анчеевна Былакай—
«Кызыгаар» совхозтун ажил-
чыны.

Ады уругну божаан болгаш
кижиктенгелерни «Иениц
алдары» медалы II чегези-
биле

Наталья Чоодуевна Сар-
тым—«Тес-Хем» совхозтун
ажылчыны.

Нина Бораевна Шунгаа—
«Тес-Хем» совхозтун ажил-
чыны.

Беш уругну божаан болгаш
кижиктенгелерни «Иениц
алдары» медалы II чегези-
биле

Наталья Лудуевна Дөңчүв
—«Кызыгаар» совхозтун
ажылчыны.

Елизавета Майдыровна
Монгуш—Берт-Даг суурда
өг-бүлө ээзи.

Анна Ногаан-ооловна Чоо-
ду—Самагалдай суурда өг-
бүлө ээзи.

Татьяна Анаевна Чооду—
«Кызыгаар» совхозтун ажил-
чыны.

Розалия Хулер-ооловна
Шойдан—«Кызыгаар» со-
вхозтун ажилчыны.

УЛУТ-ХЕМ РАЙОНДАН
Тос уругну божаан болгаш
кижиктенгелерни «Иениц
алдары» орденин II чегези-
биле

Анай Монгушевна Албан
—Булу-Терек суурда өг-
бүлө ээзи.

Кара-кыс Былан-ооловна
Долгат—Жанов аттыг
совхозтун ажилчыны.

(Уланчылыг).

«Ю. В. Андроповтун чутуа-
зы, оон чутуазын бузура-
лаш, шөлөө хөри делегейниң
хой-нигизиниң улуз салдары
чедирген болгаш Ак бажы-
ны милитарисч делегейде-
ринге шуут-ла удураанышкан
болуп турар» деп, «Несабал-
ша» солуну бижээн. Ол чутуа
Совет куруениң күчүзүн ан-
гынын дайымынга сагындыр-
ган болгаш Советтер чурту-
на айыл чок чорукуну кы-
жамышкыч таварыштырар
дээр оралдыжышкычтарны
буурап дүжери тодарай
айткан. Совет улустун бол-
гаш социализм чурттарының
ажылчы чондарының тайбын
күш-ажыны камгалаар ду-
гайында ССРЭ доктаамал са-
гыш салымшкыч илгирей-
леп келген болгаш илгирей-
леп-лаа турар. Делегей бай-
дала чексе-лаа чыдап тура-
ла, ядролуг сарым чок чорукту
бүрүн чайлаа болурун
СЭКП мурунку хөөрү бүрүн
бузурадаг.

«Тайбынниң хөзөгө импе-
риализм кыжанын турар, им-
периализм социализм чурттар-
нын харымсаларын бол-
чоготуу элчилеми» бол-
чоготуу элчилеми

Алды айың бир чааын-
дан эгелеш, сес хонуктарның
иптинде республиканың хо-
жуш-шын театры Советтик
Киргизиянын наймасыламы
Фрунзе хоорайга бодуң
оюну көргүскен. Күрүнениң
Күш-ажылды Кызыл Тук
орденниң үзөгүсү Киргиз
шын театрының сценасына
бистин артистерине дөрт хун
улаштыр театрдык улаш
концертти ийн-ийн удаа, В.
Кок-оолдун «Хайраан бот»,
Н. Гоголдун «Кадайланыш-
кы» деп шилерин бараал-
гаткан. Тыва театрының акы-
дуңа кыргыз чегге гастрол-
дунуң ажымышкынына
Киргизияның улуттукчулары
кирешкен.

Киргизиянын
ураң чүүл ажылдакчылары-
нын өмүзүндөн драматург
Б. Жакиев бистин артистери-
нике байыр чедирген бол-
ган кыргыз театрың сурас-
тылар динг чектерини
тудузулаан. Харым сөстү
ТыССР-ниң улустун артизи,
Тываның күрүнө шаңналы-
нын лауреады М. Музук чу-
гаалаан.

Концерт үзүндө динг чек-
тер сцене кырыңче жу-
гуң турганын сөзгөргө-
ле чедирешкен. Концерт-
тин программасында ырлар,
каргаар, сымт болган
«Донгүр-оол», «Хайраан
бот», «Ревизор», «Ариш мал-
алаң», «Терзин шалкы» деп
шилдерден ойнаштыр сценалар
киргизген. «Элдик шы-
раашты» театрың анык
артист кыстары теп күөстө-
кениден аңгыда, Фрунзениң
хореография улашчыси
өөрөшн турар тыва нацио-
налдык оолдар, уруглар «Ой-
нарактар» деп танчыны кон-
цертте киирештирген дыка
союу. Ул концертти 1935
чылаа үзүндөстүнген, хой
националдык колхоз «Комин-
териниң» чоңуна база ол-
за хүнерде көргүскен. Кыргыз
ССР-ниң театр иштиндегине
болган Фрунзениң Күш-
ажылды Кызыл Тук орден-
ниң, 1926 чылаа тургусту-
ган өмчү улашчыси Тыва-
дан келген артистер-биле
ужуражыгалар союу, чога-
дыкчы деңгелег өрткөзгөн.

Фрунзе хоорайга гастрол-
ду В. Кок-оолдун «Хайраан
бот» деп шиле-биле хаган.
Ул шиле кыргыз теледө-
ниге база бижиккен. Байыр-
лакын база дагы ужура-
жы, уду-деди аалдажы,
театр уруң чүүл байытчы-
рының дугайында «сестерин
ийн театрың режиссерлары
Ж. Абдыкадыров, С. Петрен-
ко чугаалааннар.

Киргизиянын областтарына
чедирештирген ойнап, чаа-
чаа чогадыкчы чедирештирген
болурун бистин артистери-
нике күзөн чымыс сестерин
Киргизиянын компартияны-
н ТК-аның культура сек-
торунуң эргелекчиси Акун
Токтогардов, культура ми-
нистриниң оралакчысы Асанбек
Стаматов олар үдөн тура, чоң
мурундан чугаалааннар.

Театрдык концертти
болуу бо хүнерде Нарын
областының Тянь-Шаньда ой-
нап туралар. Олар чоорту
иын айың сөөлү хонукта-
рында Исмак-Куль (Инг-
Хон) эрктеткенге ойнаалар.
Орус бөүктүң артистери
Н. В. Гоголдун «Кадайланыш-
кы» деп каттырыңгы
шылган Чүй шылааның
деңсөөсүндө ойнап туралар.

Бистин корр.

ЧАШ ӨЗҮМНЕР

Шагаан-Арыгың ыш
ажыл-агың коллективниң
Чуураа суурда маш тарың
өстүрүр птотомининиң ажил-
чылары бо чазын эки ажил-
даан. Олар сибирь дымгыш-
тарын, балзам терекчиге-
терин тускай шөлүгөштерге
тарын, ажаап келген. Олар-
нын өзүмү багай өзсө болган.
Ону 20 кижик составтың бри-
гада кылал турар.

Эртен чылын ол птотом-
нике 2 миллион сибирь дым-
гыштарын ийн хар чедир
өстүргөш. Чалааның. Бал-
газынын болган өске-даа
маш ажил-агыларын кол-
дештиртеринче чоруткан.
Бо чыдын бичин дымгы-
штар 6,5 гектар шөлдө өзүп
турар. Олардан аңгыда 140
мун эс терекчигештерин
өлтүркан. Чаш өзүмнени
ажаап-хайгаараар ажилдага
механизаторлар Билинмаа
Хонг-оол, Валерий Донгак,
ажылчылар Чаптал-оол Бер-
тинмаа, Зоя Санчат-оол, Дору-
ла, Силинмаа идешейил
киржиң, кызымак ажилдаң
туралар.

Ш. ИРГИТ.

Совет Тываның 40 чыл оюнга тураскааткан «Чечекте-ле, Төрөн Тыва» деп
деңсөөтү эл-биле районнарда аайыкче агитбригадаларың фестивалы теле-
чуруушта: Токунун «Артыш» аттың агитбригаданың телеэвзорга оюн-концерт
көргүзүрүнн мурунда белетке үзүндө.
Ю. КОСАРЬКОВТУҢ ФОТОЗУ.

СОВЕТ ТЫВАНЫҢ 40 ЧЫЛЫНГА ТУРАСКААТКАН К О Н К У Р С

Тыва АССР-ниң Ыяң ажыл-агый министрствозу, Айымыр-тывын ажил-
агыйның эргелең, бойдус камгалааның бүгү-россия ийителениң рес-
публика организацианың президиуму, республиканың ачылар болган
белеткечтер ийителени, Тыва АССР-ниң Журналистер эвилениң баштаар
чери Совет Тываның 40 чыллыга аалар кылдыр «Бойдусту ленинниң өзү-биле
хоорү дөш» деп девизинг конкурсту чарлаан. Ол конкурсу республика бол-
гаш районнар солунары, телевидение болган радиомачылдагы, ол ык-
каш чогаалчылар, чурукчулар, журналистер, ажилын болган кезде корре-
спонденттер, фотографтар, бойдус камгалаарының организациаларының ак-
тивчилери киржиң болураар.

Конкурстуң сорулгазы — бойдус камгалааның ленинниң идеяларын улам
кадаба-биле пропагандалаары болур. Партияның XXVI съездининг бойдус
куралыларын камгалаарының болган таарымчалыг ажилдарының дугайы-
нда шилтирлерин амдыралга күөсөдир, хоорайларын болган суурлар-
ны чагайжылар талы-биле Тываның ажилчы чоңарының демиселиниң,
бойдус камгалаарының организациаларының ажил-чорудулажының, оларның
активчилериниң, бойдуска ынактарың дугайында конкурсука кирген мате-
риалдар кааба-биле көргүзөр ужурул.

Конкурстуң түнөөдөрүн үндүтерде солуннар парлалтыңган, радио бол-

гаш теледамчылыгаларга эрткен материалдарың чугула айттырыңы ко-
дурт турарын, оларның идеяын болган уруң чогаал деңгелең, бижээни-
ңи хевирлерин, ол материалдарың төрөн чегинге чоңуң ынак болурун-
га кижиздериңге укур-дуузын барымдалаап көөр.

«Бойдусту ленинниң өзү-биле хоорү дөш» деп конкурстуң түнөөдөрүн
1984 чылдың январь 1-де болган Совет Тываның 40 чыллыга уткуштур үн-
дүр. Конкурстуң тилекчилеринге дараазында шаңдаларың доктааткан:

РЕСПУБЛИКА СОЛУНАРЫНГА, телевидение болган радиомачылдагы-
на — бир бирги 150 рубль түңүң; бир ийгиң — 100 рубль түңүң; район солуна-
рына — бир бирги — 100 рубль түңүң шаңдалар.

Бир бирги 100 рубль түңүң, бир ийгиң — 75 рубль түңүң, ийн үшкү
— 50-50 рубль түңүң шаңдалар; ол ышкаш 20-20 рубльден беш ма-
тал шаңдалары база болур. Оон аңгыда конкурстуң лауреаттарын хүндү-
лөп бижиктер-биле база шаңнаар.

Солуннар редакцияларының, телевидениениң болган радиомачылдагы-
аының шаңнаары-биле конкурсука чорудар материалдарын Тыва АССР-ниң
Журналистер эвилениң баштаар чегинге 1984 чылдың январь 1-ге болган
октябрь 1-ге чедир чоруткан турар ужурул.

К и ж и б о л г а ш б о й д у с

АҢНААРЫН ХОРААН

аа-даа оларның чартык ым-
ыс тывыжының хемчөөнүн
5-10 сым болган изюбрдан
аларын көүдөттейин турар.
Шак ийдиң өлүк-тывыш эки
контроль-хыналда чоңа ко-
дунуң структуралар үрөөр,
дуюлуг черин динг ам-
танарың баш саппың өстү-
реринге багай салдарын чедир-
тир турар.

Сымынарның болган изю-
брларын маймын белеткөр

ой-ойде таварылга болуп ту-
рарын база оң хемчөөнүн
узуз эвезин өөрениң көрөш
баа оң ийдиң динг ам-
танарың баш саппың өстүр-
ерин, оларын камгалаарының
чеп ажилдарының байдалары
экижидер сорулга-биле
«Динг амтанарың ажил-
дарың болган камгала-
арың дугайында» РСФСР-
ниң Дүрүмүнүн 34 чүүлүн
удуртулга болдурган 1983
чылдан эгелеп Россия Феде-

рацияның бүгү областары-
га, крайларыга, автономнук
республикаларыга сымн
иймиң белеткөр сорулга-би-
ле сымынар болган изюбр-
ларын айналар, оларны
өлүрүнн хоруа дугайында
дужаалды РСФСР-ниң Ми-
нистрлер Чөвүлелиниң чанында
А. Гылар ажил-агыйның бол-
гаш заловедиктерниң Кол
эргелең үндүргөн.
Айымыр ажил-агыйның,

ЧАПТЫЛАР ВИШНЯ

турда-даа, консервалар каан-
да-даа чөмө ажилган турар.
Бо чиг-эт чүгө шынарды
варенные, компоттарың эвес,
кымыл шампанское дөш ык-
каш арага аймаан берип ту-
рар. Вишня шыдамкы болган
доктаамал бедик дүжүтүт
үшүш.

Муртуң тоң областарында
бо үшүн чекетелин-даа тур-
гаш, сооктап, температура
өскөрүшкениннен, часкы
донаттардан кортпас.
Олар вегетациянын эрте эге-
лөр болган орай доозалар.
Бистин республиканың
кондитералдык байдалың
куртаг соок кыжыңа чыгы-
лар вишня шугал чокта
шылдаш. Ийчангаш кыжың
ол чадан ийиштин сым-
тар чөмө ээлдиреш, до-
вурак азын хиронд-биле
шыл каарын сүмөлөп турар.
Ону шугалаарыңа хиронд-
иң ажилгаары довурактан
артык ажилгың, чүгө дээрге
хирондлер эрте чазын ча-
даң ышка, оң дазылыңа
өрттөйрг арганың бербес. Оон
түнөөдө синтар орай өстү-
түр келерлер. Ол чорук
вишняны оң ийдиң чекетели-
ринге болган оң чымынын
үрелериниң эки салдарың.
Вишняны маймың баштайгы
декадазынын төңүзүндө
айыңдар, а маймың 15-тен
эгелен оң сугарың эгелээр.
Бо үе оң эгелдизин тудар
аргалың. Ийчан чымынниң
үрелерин-биле болган ви-
шняның чекетелериң ий-
но таарымчалыг часкы та-
шуртуул, донаттар өрткөндө,
эвөө эгелдиз болур. Бир
эвөө бо үеин шымың саппың
болган, бистин республиканың
байдалыңа вишня эки дү-
жүтү берип болур. Чамдык
сачылар четтиңейиң хөлчөк

эрте-ле вишняның шугалаң
ажылдыктарлар. Оон соонда
вишня доран оң кириң, че-
кетелер, көргө чаагай бо-
дур, ыңчалда-даа доңат бер-
бес боор, чүгө дөш доңаттар
болган довурактың хат-
тардан ол баксыар каар. Бо
кол сегизден шымыңы-
биле саппың чугула.
Вишняны күзү-даа, ча-
зында да озурут болур. Оду-
руларның аразы 4 метр, оду-
рута дөштер аразы 2 метр
кылдыр озурут. Озурут
ыңи 1 харың болза эки.
Олар үш чыл болган чымыс
берип эгелээр. Сыларын
ажаалдаан чазын вишняны
шугалаңдап ажиткан үдөн
эгелээр. Өзүн келген сыптын
будуракты бот-боттарыңа
шалтыкташпас кылдыр таш
болуктар, чирбейлерни ке-
лдиң каалтар.
Озурут материалды сачың

бүрүзү бодуңуң улаштуңдан
ап болур. Күзүн, кыш бетин-
де ханымы 5-6 см чегге
вишняның сөөкчүгөштерин
тарын каар. Вишняның үрө-
ненин соокка чадчыктары
чугула. Олар ону ажаа бай-
далга эрттирерлер. Ол чорук
үрөннениң үнүңүл болу-
рун болдулар. Бир эвөө үрө-
нениң чазын тускай соок-
ка чадчыктырыга чокка ча-
жар болза, олар чүгө
2 дугаар чымында азы ки-
шн эттер дон чөмө чыткан
өзөлөр. Удурдуртпаш эки
егелени аштап каан чегге
вишня өзүчөл. А сөөлүдөй
олар боттары бөк үшүстөргө
күш четтирбес апаалар.
Ирик өдөккө, сугта хоулу
каап өдөккө хөрүңгө өске-
даа органиктың материалдар
олар колукту тааржылар.
Капан казымыңың, шап-
тайгы чымында ылаңгы бө-
дик күштүгү будумдөдөр хо-
лушкунуң ары-биле эртти-
рерлер.
Г. МИХАЙЛОВ

КУРОРТТУ ДОЛГАНДЫР

Уш-Бедирниң чайгаар бүт-
кен чурумалдык бойдузур
караам-биле чарамынын
көрбүмаан, ол онзагай чө-
көй бойдузунда кам-хайра
чөк бооп турар чамдык тавар-
лыгың эскерим. Мээн
хуумда-даа, өске эш-өөрүмүң
эскерип билгенниң барымда-
лаш, мону бижидим. Уш-
Бедирниң хоочун чуртта-
ның Көмбү Чам-оолович
Ооржак-биле чугаалажың
ора:

— Курортту долгандыр тур-
бар бойдус кайгамчык-ла-
дыр. Ийчанла-даа ол бойдус-
туң кадагалалың хирелг-дир
ла, чүд деп болзар силер.
Көмбү Чам-оолович — деп
айтырдым.

— Мен маана келгеш, 11
чыл чедир тур мен. Курорт-
ту долгандыр, шылап-ла, чи-

лан эртпес шыргай деп чу-
гаалан болур турган. Ийза-
бүрү тайга черин ийиштары,
хөй чүзүн кат-чымзың хо-
көй көвөй турду. Чыл бүрү-
дө-ле хөй-хөй дымтанкыч-
лар келгештин ийиштарын
одура кескилөп, кат-чымист
саза базың каалтар. Ам Уш-
Бедир көздүдүр-ле шаара-
нын бар чыдар-дыр. Дымта-
ныкчыларга бойдузу кара
тураанда аажылан болбас
дугайында суртаал ажилда-
ры чоруайн турар. Бойдус-
туң байлаан хуумагалавс бол-
за, астиң, төнөргө-даа че-
лдиң болгай — деп, хоумдаан
сеткидиң ол илеретти.

Мен база Уш-Бедир курор-
туга турган кам хүннерим-
ниң дургузунда ол-бо черлер-
ден дымтаның келген кижик

лерниң курорт чоогуңда чаш,
айык шеттерин одура шап-
кылааштын сырткышын сымн
кылып алгылаш, хемнериң
балзын хемчээл чокка кы-
рып, дузап, арыгарга ол саз-
гың өрттедип, ийиштин чип
турганын көрдүм. Чамдык
кижизер будуң четкилер кы-
гылаш, хөй балзыңың тудуш
турар. Чанар үең чедир ке-
лиңге язы-бүрү балкыңарың
дузап, кадыргылаш, балкың-
ларыңе апарың туралар.
Сезон бүрүзүң-ле тонна че-
дир балкыңың өлүрүң турар-
лар. Бойдустун хайырамы
кат-чымистин шытарын сип
тургалтын бидон-бидону-
биле долдуруп ап турар-
лар. Бойдустун хайырамы
кат-чымист ой-шаа-биле
чымн алаа, ыңчаар төчгө-
дээр болур бе.

О. БОРАШ.

«РАДОСТЬ» АНСАМБЛЬДИҢ К О Н Ц Е Р Т Т Е Р И

Профвиедлерниң обла-
стывилениң урулгарың ыры
болган таңчы ансамбли шко-
лачыларың чайгы дымта-
нылажының үзүңдө бодуңуң
солуг программалыг кон-
церттиң көргүзүрүн улам-
чылап турар.

Чоокта чаа ансамбльдиң
талантыг бичин артистери
Бин-Хем районнуң Туран
хоорайга, «Саян» болган
«Өкө» совхозтарың культу-
ра байжыларыңа чымы-
ган хөй ч о н г а
бедик утн-шынарлыг ча-
рың концертти көргүскөн.

Ансамбльдиң реперту-
арында хөй националдыг
улустарың ырлары болган
шылдарың кирген. «Төрөң
партияныска четтирдиң»
деп ийити ыры-биле концерт
эгелеш. Оон аңгыда «Хүдүм-
дүрөң хунчүгөш», туркмен

улустуң «Хүнээркөтэң ора-
нымы», «Адым», «Шунту
кады танчылаалыңар» деп
ырларың эки күөстөткөнөр.
Оон аңгыда, Ангела Монгуш,
Буня Ооржактан, Эвир Аран-
долдуң хомуска ойнааның,
Таня Парковскаяның «Эки
эвөс ары», Лена Чойгалаңың
«Ховаганнар» деп ырларың
ырлаанын көрүктүлөр аажок
сонургап, адың часкааш-
кыңнары-биле уткаан.

Бо хүннерде «Радость» ан-
самбльдиң киржикчилери Ча-
гытайда «Орбонко» пионер
лагеринге дымтанымшаан,
Совет Тываның 40 чыллыга
холбаштырган программаны
белеткен турар болган Тан-
ды районнуң чамдык суурла-
рыңа, пионер лагерлериниң,
«Чедер» курортунга кон-
церттерин көргүзөр.

Р. ТОЛЗАТМАА.

СЫМЫРАНЫР

«Кызыгаар» совхозтуң төвү
Ак-Эрик суурун чурттакчы
чону арбын. Ында радио тоң-
калары база-ла хөй. Байкың
бүрүзүңе киргөргө-ле радио
дунчалар-дыңналас кыл-
дыр сымыранып турар.
Сөөлүгү каш чылдар-
да ол хоочурап аарыг
эттиңиң көрбөз. Ол дугайын

Самагалдайың харылаа
бедирниң ажилдакчылары-
даа билер. Ону эдер хемчөөн
алыры-биле хурал-сугала-
га-даа чугаалажың шаг бол-
гай. Ыңчалда-даа херек бүт-
пестоз, радио сымыраным-
шаап. Кулак дүей ышка
олулар-дыр бис, ат чүве-дир
ийиң.

Д. СОЯН.

Тес-Хем район.

Тес-Хемияң Ак-Эристе
Культура бижың. Оон
ажылдакчылары четтир: ди-
ректор-даа, уруң чүүл удур-
тукузу-даа, киномеханики-
даа, аштакчылар-даа — шу-
ту бар. Ындың болганда
ажыл-ишчилерниң культу-
луг дымтанарыңа ыңа со-
дун ажил-херектерин хөй-
биле организаап эртиршип
турар хире. Чок ол дээрге
анаа саппың-тыр ийиң. Бис-
тин Ак-Эрик сууруңуң Куль-
тура байжыныга чүгө
кинолар болуп турар,
а ийн-чангыс чүгө ху-
рал-сугала болуң а а р.
Өске оюн-концерт-д а а
көргүспөй турар, тематик.

В. ДОВБУТА.
Тес-Хем район.

Бодалгалыг тывызык

ЧЕЖЕ ЧУУРГАЛ?

Орайтай бергенде үш оол
бир кырганың байжыңга
келгенер. Шагырап, могап-
шылап оолдар кырган-биле
мендешкен:

— Байжыңкараа хонуп ап
болур бе, кырган-авай? —
деп айтырганнар.

— Чүгө болбас боор, хо-
нуп алыңар — деп көпчө-
рөөн. Кырган-ава көрүп ора-
га, оолдарың антаан-суксан-
ны көңүч хире болганнар.

— Чениңер силер бе, чөм
кылып бөзөй бе? — дөш,
улуз сакпыңа борбак дагаа
чуургалары дузуп эгелеш.

— Ийе, чуургалар хайың
турда, удуз алымыңар —
деп, оолдар шымың чуга-
лааннар.

Оолдар удуз чыткан. Ыш-
кан дагаа чуургаларын кыр-
ган-ава соодур салып каан.

Оолдарың бирөөн туруп
кегеш, чөм кижизденден
дегит улуз сакпыңа барган.
Дугаң дагаа чуургаларын
үш дөң кезекке улаш, бир
кезөөн чигеш, өскелерин улуз
чыдыр ийн эжиге сакпы-
ныга арттырып каан, удуз
чыдып алган.

Оолдарың бирөөн туруп
кегеш, сакпыңа дузуп каан
дагаа чуургаларын база үш
дөң кезекке улаш, бир ке-
зөөн чигеш, өскелерин ийн

улуз чыдар эжиге арттырып
каан, удуз чыдып алган.
Даразында үшкү оол ту-
руп келген, дагаа чуурга-
ларын база үш дөң кезекке
улаш, бир кезөөн чигеш, өс-
келерин ийн эжиге артты-
рып каан, удуз чыдып ал-
ган.

Эртенде оолдар үжөөн
туруп келгенер. Үшкү оол:
— Кырган-аваныңың ду-
луп белеткен каан дагазы-
ның чуургазы бо-дур — дөш,
база үш дөң кезекке үйөй
сакпыңа. Оолдар бот-ботта-
рыңе көрүшкөн, дагаа чуур-
газы ам-даа артын каганым-
га кайгап, кым каан дагаа
чуургазы чигениң аажым-биле
чугаалажыңнар.

Кырган-аваның эвилең-
ээдээрке, тодуг-догаа, чымыс
хонган оолдар эртенде кыр-
ганың даштын токтактарын
шунтузуп чарып, чымыс бер-
генер. Кырган-ава өөрүң,
оолдарың шайлааткан, үш ду-
гаар оолдун дөң кылдыр үш
каан чуургаларың — «Оруска
чирп силер!» — дөш база бе-
рип каан. Оолдар четтиргени
изереткен, байларажың ча-
рылганнар. Каш дагаа чуур-
газы?

Кижик бүрүзү чөмө чуурга
чигенга? Эң-не эвөөн дөш
түңгө санап тывар.

А. БӨЛҮМ-ООЛ.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ИЮНЬ 22-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Уе», 8.35 — Эртен-
га тамшыкка, 8.50 — «Шал
халдашкы», 9.00 — «Шал
халдашкы», 9.15 — Мультифильм,
9.30 — «Аян-чорукчулар
күзү», 9.45 — Телемел-
дер, 10.00 — 10.15 — Чап-
сар, 10.30 — Телемелдер,
10.45 — Документалдык филь-
м, 10.55 — Совет чурула
уруң чүүл, «В. А. Фавор-
скийниң мастеркалыңа»,
11.00 — Концерт, 11.15 —
«Горнистер, харымналар»,
11.30 — Партия дугайында
чөмө чугаалар, РСДРП-ниң
II съездининг 80 чыллыга,
«Шинтирлуг тукушкун»,
11.45 — 11.55 — Чапсар, 12.00 —
Концерт, 12.15 — «Танко-
дром», 12.30 — «Танко-
дром», Чаа уруң-чөм теле-

фильм, 22.45 — Бөгүн дөңгөй-
де, 23.00